

навчальних предметів і освітніх галузей, розвиваються протягом усього терміну його вивчення та відрізняються своєю узагальненістю та комплексністю. *Предметні компетентності* визначаються для кожного предмета і розвиваються для кожного року навчання.

З огляду на зазначене, можна зробити **висновок** про те, що орієнтація змісту професійної освіти на розвиток компетентностей майбутніх фахівців насамперед передбачає визначення системи компетентностей різного рівня. Така система має містити як ключові, так і загальнопредметні та професійні компетентності.

До подальших напрямів дослідження з проблеми, що обговорюється, вважаємо за доцільне віднести визначення теоретико-методичних засад і педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. – 2003. – № 10. – С.8-14.
2. Життєва компетентність особистості // Науково-метод. посібник / За ред. Л.В.Сохонь, І.Г.Єрмакова та ін. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. В.Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.
4. Педагогічний словник // Шкільний світ. – 2001. – №7. – С.18-25.
5. Селевко Г. Педагогические компетенции и компетентность // Сельская школа. – 2004. – № 3. – С. 29-32.
6. Современный словарь иностранных слов: Ок. 20000 слов. – 3-е изд., стер. – М.: Русский язык, 2000.–742 с.
7. Чернишова Р., Андриюханова В. Мета сучасної школи – компетентність // Директор школи. – 2001. – №8. – С. 91-96.

УДК 371.212.1

Н.М. Зорька

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ УКРУПНЕНИХ ДИДАКТИЧНИХ ОДИНИЦЬ (УДО) У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті аналізуються специфічні особливості технології укрупнених дидактичних одиниць, доводиться перевага її використання для організації навчання російської мови як другої в системі фахової підготовки вчителів початкових класів, наводяться приклади її успішного втілення.

The specific peculiarities of the technology of extended didactical units are analyzed in the article; advantages of its using for organization of studying Russian as the second language in the system of professional primary school teachers preparation are proved; examples of its successful inculcation are given.

Освіта завжди потребувала високої професійної компетентності вчителя. У сучасних умовах складовими такої компетентності вчителя початкових класів є глибока освіченість з базових дисциплін (мови, математики, природознавства), психології та педагогіки, а також готовність до критичного осмислення, освоєння і впровадження нових прийомів навчання, здатність до їх створення.

Зусилля педагогів мають бути спрямовані на виховання особистості, налаштованої на саморозвиток і безперервну самоосвіту. Щоб бути успішною, людина у сучасному суспільстві повинна володіти універсальними прийомами навчання, які складають основу

інтелектуальної діяльності. Зрозуміло, що в системі фахової підготовки майбутній вчитель має бути ознайомлений з усіма існуючими технологіями навчання, причому не тільки теоретично, а й практично, “пропустивши” їх через своє сприйняття [4]. Треба взяти до уваги думку К.Д.Ушинського про те, що засвоєнню підлягає не вся система чиеїсь вдалої, але індивідуальної роботи, а лише головна ідея, виведена з цього досвіду, яку у власній роботі кожний втілює по-своєму.

Протягом двох років ми впроваджуємо в практику навчання студентів російської мови (як другої) елементи технології укрупнених дидактичних одиниць, або УДО (автори – П.М. та Б.П. Ерднієви). Основними цілями технології є досягнення цілісності знань як головної умови розвитку і саморозвитку інтелекту учнів, створення більш удосконаленої організації змісту навчання, забезпечення системності його сприймання: “УДО – укрупнена дидактична одиниця – це локальна система понять, об’єднаних на основі смислових логічних зв’язків, які утворюють цілісну інформацію для засвоєння” [2: 19].

Автори технології вважають, що максимальний ефект засвоєння досягається за таких умов:

- 1) будь-яке поняття має розглядатися в системі, яка містить мінімально необхідні характеристики двочленної структури (*основа слова – закінчення, підмет – присудок*); це є природньою передумовою глибокого і цілісного розуміння явища;
- 2) структура і зміст навчання має враховувати закон імпрінтинга, або “феномена першої зустрічі” з інформацією (Лоренц).

Ці умови було виведено з результатів психологічних досліджень, які свідчать, що найкраще усвідомлення як математичних, так і мовних знань досягається за умови синтезу логічної (лівопівкульної) і образної (правопівкульної) інформації у мозолистому тілі головного мозку, яке об’єднує обидві півкулі. Це означає, що задля досягнення цілісного знання найбільш природною є така організація ознайомлення з новим знанням, коли на невеликому проміжку часу учням пропонується пара понять (правил, теорем): “У дидактиці не можна не використати можливостей зближення у часі членів “інформаційної пари”, яке реалізується в ході протиставлення” [1: 125]. Так, академік І.П.Павлов вважав, що протиставлення як інтелектуальна операція полегшує і навіть інтенсивно формує здорове мислення людини. Справедливість цього твердження експериментально підтвердили психологи П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, Н.Ф.Тализіна.

Компонування знань блоками, які містять взаємопов’язані, але здебільшого “векторно” зворотні поняття, сприяє економії часу навчання, оптимізації розумових операцій за рахунок створення умов для глибокого розуміння схожого і відмінного під час виявлення суттєвих ознак понять.

Відбір понять для такого подання їх цілісним блоком у навчанні російської мови вимагає від викладача прискіпливого аналізу лінгвістичного матеріалу: необхідно виявити мовні факти, властиві характеристики яких студенти найчастіше плутають, виділити тільки найсуттєвіші їх ознаки та логічні зв’язки між ними. Аналізу сприяє попереднє проведення таких розумових операцій, як зіставлення ознак та аплікація – “накладання” їх з метою виявити серед них спільні та такі, що вступають у протиріччя або викликають інтерференцію.

Важлива роль належить прийомам подання нових знань з максимальним використанням ефекту “першої зустрічі” з поняттям. До них ми відносимо економне використання вербальних та візуальних засобів (об’єднання в одному визначенні двох понять або зіставлення дефініцій, складання опорних схем і таблиць), проблемні питання, відповідну емоційність викладу. Викладач акцентує увагу на головному; деталізувати матеріал студенти мають у подальшому під час самостійної практичної роботи.

У курсі сучасної російської мови використання УДО принесло найбільший ефект при ознайомленні з такими поняттями:

фонема – звук мовлення – позиційні чергування;

звукова реалізація голосних фонем <a><o><e> у слабкій позиції;

парність – непарність приголосних;
розбір слова за будовою – словотвірний аналіз;
багатозначне слово – омоніми;
прислівники – слова категорії стану;
дієслівні категорії особи – роду;
типи присудків у реченні;
неповні речення – односкладні речення.

Як свідчить наш багаторічний досвід, розгляд і вивчення даних понять окремими темами без спеціально і вчасно організованого зіставлення має низьку ефективність. Так, після вивчення теми, яка містить другу частину “інформаційної пари”, міцність попередніх знань знижується, оскільки у частини студентів помічено схильність підміняти одне поняття іншим, не помічати зв’язку між ними. Із завданням зіставити мовні явища або поняття на етапі узагальнення та повторення вивченого матеріалу (наприклад, у формі узагальнюючої опорної таблиці) більшість студентів навіть середнього рівня успішності самостійно справитись не можуть. Труднощі виникають у поясненні понять, знайомих ще зі школи: звук мовлення, глухість приголосних, парні приголосні, закінчення слова, відміна і відмінок тощо. Формальні, нечіткі уявлення свідчать про відсутність уміння виділяти суттєві якості понять. На наше переконання, ця проблема закладається ще у початковій школі, якщо учитель вводить поняття, не розкриваючи хоча б найхарактерніші їхні ознаки, а подальше навчання у середній ланці лише формально використовує їх, не поглиблюючи. От чому майбутньому учителю початкових класів важливо мати системні знання тих явищ, з якими він буде знайомити дітей уперше.

Наведемо приклади презентації навчального матеріалу з фонетики.

Ми дійшли висновку про доцільність представлення пари понять *фонема – звук мовлення* з самого початку вивчення фонетики. Поняття розглядаються з точки зору вчених МФШ за такою логічною схемою: 1) фонема кваліфікується як найменша одиниця мови, призначенням якої є будувати і розрізняти морфеми (слова); 2) звук мовлення – це матеріальна реалізація фонему; 3) звуки, які представляють фонему у складі слова, під час вимови мають відповідати фонетичним законам, що діють у російській мові. Відомості про взаємовідповідність цих одиниць подаються в узагальненому вигляді в опорній таблиці. Зауважимо, що, оскільки фонему передаються на письмі буквами і що саме на букви орієнтуються студенти під час транскрипції слів, доречно ввести у блок дані про зв’язок фонему, звука і букви.

Особенности реализации фонем звуками

Где?	Позиция	Каким звуком реализуется?
Не в зоне действия фонетического закона	Сильная	Основной звук: фонема ≡ звук ≡ буква (<i>дом</i>)
В зоне действия фонетического закона	Слабая	1. Фонема соответствует закону – основной звук: фонема ≡ звук ≡ буква 2. Фонема не соответствует закону – звук-вариант, или аллофон: фонема ≡ буква ≠ звук (<i>д[Λ]ма</i>)

Виділення необхідних властивостей понять і об’єднання їх в єдиний логічний ланцюг дозволяє сформулювати визначення поняття *позиційне чергування* як “зміна звукової реалізації фонему на вимогу звукового закону”. Випереджувальне ознайомлення з сутністю найважливішого фонетичного явища дозволяє сформулювати проблемні питання для подальшого вивчення розділу: які фонетичні закони діють у російському мовленні, що їх спричиняє і як саме відбуваються позиційні чергування голосних та приголосних звуків?

Для усвідомлення сутності позиційних чергувань у системі приголосних центральним поняттям є *парність* приголосних. У шкільних підручниках зміст поняття не розкривається; у підручниках для вищої школи такі звуки кваліфікуються як співвідносні за глухістю/дзвінкістю та твердістю/м'якістю, що виявляється у сильній та слабкій для них фонетичній позиції. По-новому зміст поняття розкривається, якщо визначити пару звуків як такі, що відрізняються тільки однією характеристикою з чотирьох: за участю голосу, за твердістю/м'якістю, за місцем або способом творення (за М.В.Пановим [4]). З цієї точки зору парними можна вважати і звуки [з]-[ж], [с]-[ш] (за місцем творення), а також [т]-[ц] та [т']-[ч'] (за способом творення). Якщо фонема, що має таку "пару", опиняється в слабкій позиції, то за вимогою звукового закону (оглушення або асиміляції будь-якого типу) звук, який її представляє, позбавляється відмінної властивості і "перетворюється" на свою пару. Таке трактування наповнює змістом вислови типу "звук пом'якшується" або "оглушується" тощо: звук не віддає частину своїх властивостей, не стає трошки м'яким або дзвінким, а замінюється на інший, парний йому. Подальше практичне виявлення властивостей парних приголосних проводиться тільки у зіставленні вимови груп звуків.

Вагомою причиною доцільності використання технології УДО для вивчення російської мови як другої є низька шкільна підготовка з цього предмета або повна її відсутність у більшості студентів: користуючись російською мовою на побутовому рівні, вони не мають досвіду її лінгвістичного аналізу. У цьому випадку матеріал другої, близькоспорідненої мови вивчається з опорою на рідну, а тому в змістовий блок включається зіставлення або пряме протиставлення основних ознак, притаманних поняттям в обох мовах. Це дає змогу інтенсифікувати транспозицію знань і умінь з рідної мови в другу та попередити інтерференцію мовних фактів.

Оцінюючи вплив технології на інтелектуальний розвиток учнів та студентів, її автори стверджують: у перспективі навичка розв'язувати будь-яку проблему у логічному блоці дає "розуміння глибинних джерел протиріч, що виникли неочікувано у будь-якій сфері життя" [1: 126]. Протягом роботи з укрупненими дидактичними блоками, навіть за умови використання технології УДО тільки для частини лінгвістичного матеріалу, ми спостерігали поступову активізацію аналітичної діяльності студентів, що свідчить про наявність високих потенційних можливостей технології УДО у педагогічному ВНЗ і актуальність подальшого дослідження її оптимального використання у викладанні різних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Эрдниев П.М., Эрдниев Б.П. От дидактики к нанобиоидидактике // Нач.школа. – 2004. – №6. – С.125-126.
2. Інноваційні технології навчання української мови і літератури /Укладач О.І.Когут. – Тернопіль: Астон, 2005. – 204 с.
3. Панов М.В. Русская фонетика. – М.: Просвещение, 1967. – 410 с.
4. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г.С.Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 56. с.

УДК 378.14

Т.В. Зубенко

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті автор розглядає систему міжпредметних зв'язків психолого-педагогічних, лінгвістичних дисциплін і методики викладання іноземної мови в початковій школі в процесі підготовки майбутнього вчителя.